

odrębnieniem nowej kategorii projektów badawczych (projekty rozwojowe). Po trzecie, wprowadzenie nowej struktury organizacyjnej Rady Nauki, w porównaniu z byłą strukturą Komitetu Badań Naukowych, spowodowało zmianę usytuowania obszaru nauk rolniczych. Sytuacja ta wymaga szczególnej aktywności środowisk związanych z naukami rolniczymi, w celu utrzymania wysokiej ich pozycji. Wreszcie odnotować trzeba i to, że silniej będzie zaznaczona polityka naukowa państwa, poprzez ogłaszanie krajowego programu ramowego, określającego priorytetowe kierunki badań naukowych i prac rozwojowych. Będzie on miał zasadniczy wpływ na ustanowienie projektów zamawianych.

Krajowy program ramowy w odniesieniu do nauk rolniczych będzie w istotnym stopniu powiązany z wnioskami wynikającymi z programu Foresight – panel „Zdrowie i Życie”, w którym wskazano na problematykę dotyczącą prozdrowotnej żywności i weterynaryjnej ochrony zdrowia publicznego. Na potrzeby krajowego programu ramowego opracowywany jest obecnie obszar „Żywność”, w którym można spodziewać się, oprócz wymienionych powyżej haseł z programu Foresight, tematów związanych z postępowaniem biologicznym w rolnictwie oraz nutrigenomiką. Na uwagę zasługuje nutrigenomika (ang. nutrigenomics), której celem jest badanie interakcji między czynnikami środowiskowymi (żywność) i genomem człowieka, a konkretnie profilem ekspresji genów (genomika funkcjonalna: transkryptomika, proteomika i metabolomika), co może przekładać się na zdrowie konsumenta. Chociaż nutrigenomika jest pojęciem związanym z oddziaływaniem żywności na genom człowieka, to istotną część badań będzie niewątpliwie prowadzona na zwierzętach modelowych – nie tylko laboratoryjnych. Wydaje się zatem, że jest to interesujący obszar dla badaczy zajmujących się zootechniką, ale wymagający podejścia interdyscyplinarnego, opartego

na współpracy między specjalistami z zakresu żywienia, genetyki, fizjologii, a także hodowli zwierząt oraz weterynarii.

Utrzymanie wysokiej pozycji badań rolniczych w strukturze Rady Nauki będzie zależało od aktywności pracowników naukowych reprezentujących te nauki. Nie ulega wątpliwości, że w tym kontekście konieczne jest znaczące wzmocnienie aktywności badawczej, rozwinięcie współpracy naukowej z jednostkami ulokowanymi poza instytucjami zajmującymi się badaniami rolniczymi, leśnymi czy weterynaryjnymi oraz dołożenie jak największych starań na rzecz publikowania wyników prac badawczych w renomowanych czasopismach naukowych o zasięgu światowym oraz dokumentowania aplikacyjnej strony prowadzonych badań (nowe technologie, patenty, wdrożenia itp.). Nieuchronną wydaje się wizja drastycznego zmniejszenia liczby krajowych czasopism publikujących prace naukowe z nauk rolniczych i pokrewnych. W dobrze pojętym interesie nauk zootechnicznych jest rozwijanie polskich czasopism z listy filadelfijskiej oraz wspieranie wybranych czasopism spoza tej listy, które znajdują się w faktycznym obiegu międzynarodowym, czyli prace w nich publikowane są cytowane w czasopismach z listy filadelfijskiej.

Krajowy potencjał kadr naukowych, zaangażowanych w badania rolnicze, leśne i weterynaryjne, jest niewątpliwie bardzo duży. W badaniach zootechnicznych odnotowano w latach 1994-2003 szereg znaczących osiągnięć, które zostały udokumentowane w kompleksowym opracowaniu przygotowanym przez Komitet Nauk Zootechnicznych PAN. Dysponujemy zatem bardzo dobrą pozycją wyjściową do ubiegania się o środki finansowe potrzebne na prowadzenie badań naukowych i prac rozwojowych z zakresu zootechniki. Należy jednak pamiętać, że środki te rozdysponowywane są na zasadach konkursowych (projekty badawcze) oraz ocenie krytycznej osiągnięć naukowych, na tle dokonań konkurencyjnych jednostek (działalność statutowa).

Ocena warunków i jakości kształcenia na kierunku studiów „zootechnika”

Franciszek Rudnicki

ATR w Bydgoszczy

Potrzeba akredytacji kierunków studiów

Po 1990 roku nastąpił w Polsce ogromny ilościowy rozwój szkolnictwa wyższego. Liczba szkół wyższych, jak i liczba studentów, zwiększyła się 4-krotnie. Powstały nowe uczelnie państwowe (w tym 30 Państwowych Wyższych Szkół Zawodowych) oraz wiele uczelni niepaństwowych. Obecnie funkcjonuje łącznie 420 szkół wyższych. W akademickich uczel-

niach państwowych powołano wiele nowych kierunków i specjalności, wcześniej tam nie prowadzonych. Uczelnie zawodowe (państwowe i niepaństwowe) tworzyły własne specjalności zawodowe, znacznie wykraczające poza urzędowy wykaz kierunków studiów. Kształcenie na poziomie wyższym stało się powszechne, a studiujący (około 1,8 mln osób) stanowią już prawie 50% młodzieży w wieku 19-24 lat. Oferowana przez szkoły wyższe liczba miejsc na studiach pozwala studiować niemal każdemu maturzyście, a selekcja kandydatów jest znikoma. Studia podejmuje więc nie tylko wyselekcjonowana najzdolniejsza młodzież, ale też średnio i mało zdolna, z miernymi ocenami na świadectwie maturalnym.

Burzliwemu zwiększeniu liczby osób kształconych na studiach wyższych nie towarzyszył odpowiedni rozwój warunków materialnych i zasobów kadrowych nauczycieli akademickich posiadających konieczne kwalifikacje. Wydatki budżetu państwa na szkolnictwo wyższe, liczone udziałem w produkcie krajowym brutto, od 1991 roku wahają się od 0,71% do 0,88%, bez wyraźnego trendu wzrostowego. Rozbudowa bazy materialnej, w tym wyposażenia i zasobów bibliotecznych, nie nadążała za liczbą studiujących. Wprawdzie baza lokalowa szkolnictwa wyższego zwiększała się, głównie z uwagi na potrzeby powstających niepublicznych oraz państwowych

wyższych szkół zawodowych, ale nadmierna liczba studiujących sprawiała, że wiele zajęć dydaktycznych prowadzono w pomieszczeniach do tego nie przystosowanych. Liczba nauczycieli akademickich zatrudnionych w szkołach wyższych zwiększyła się (bez drugoetatowych) zaledwie o około 20%. W przypadku modnych, prowadzonych w licznych uczelniach, kierunków studiów ekonomicznych i społecznych wystąpił wyraźny niedobór wysoko kwalifikowanych nauczycieli ze stopniem naukowym, natomiast na innych kierunkach kadra nauczająca zwykle realizuje dużą ilość zajęć ponadwymiarowych.

Uczelnie, borykając się z trudnościami finansowo-kadrowymi, podjęły wiele działań zmierzających do zwiększenia przychodów i ograniczenia wydatków na dydaktykę. W uczelniach państwowych regułą stało się zwiększanie naborów na płatne studia zaoczne i wieczorowe oraz zmniejszanie wymiaru zajęć dydaktycznych, zwłaszcza kosztochłonnych, takich jak: ćwiczenia laboratoryjne, ćwiczenia terenowe, praktyki zawodowe. W uczelniach niepaństwowych zdecydowanie przeważa kształcenie w trybie zaocznym nad stacjonarnym, rzadkie są przypadki skreślenia studentów z tytułu niezadowolających wyników w nauce, często występują braki w wyposażeniu, zwłaszcza w sprzęt i aparaturę laboratoryjną, itp. Częstymi zjawiskami stały się: wieloletowość nauczycieli akademickich, nadmierna liczba dyplomantów przypadających na „samodzielnego” nauczyciela akademickiego, konstruowanie rozkładów zajęć wbrew zasadom dydaktyki (przeciążenia godzinowe studentów w ciągu dnia, zajęcia od rana do późnego wieczora, brak przerw w zajęciach).

Nikt w Polsce nie dokonuje ocen porównawczych wiedzy i umiejętności wynoszonych z uczelni przez absolwentów. Jednak świadomość przytoczonych powyżej zjawisk nie sprzyjających jakości kształcenia sprawia, że powszechne w społeczeństwie jest odczucie pogarszania się poziomu intelektualno-zawodowego studiów wyższych. Środowiska akademickie, dostrzegając ten problem, podjęły próbę ewaluacji poziomu kształcenia w uczelniach poprzez powołanie środowiskowych komisji akredytacyjnych (np. UKA, KAUT, KAUR). Ich działalność zwróciła uwagę uczelni na konieczność eliminowania mankamentów kadrowych, programowych i organizacyjnych nie sprzyjających jakości kształcenia. Jednak środowiskowe akredytacje kierunków studiów nie są obligatoryjne, a negatywne oceny nie wywołują żadnych skutków. Dlatego powołanie organu państwowego kontrolującego jakość kształcenia we wszystkich szkołach wyższych stało się koniecznością. Organem takim jest Państwowa Komisja Akredytacyjna (PKA).

Działalność Państwowej Komisji Akredytacyjnej w latach 2002-2004

Państwową Komisję Akredytacyjną ustanowił Parlament RP w 2001 roku, nowelizując ustawę o szkolnictwie wyższym z 12 września 1990 roku (§§38-43), a Minister Edukacji Narodowej i Sportu powołał ją z dniem 1 stycznia 2002 roku. Państwowa Komisja Akredytacyjna jest jedynym, w polskim systemie szkolnictwa wyższego, ustawowym organem do oceny jakości kształcenia. Jej statutowa działalność obejmuje wszystkie szkoły wyższe w Polsce, zarówno uczelnie akademickie jak też państwowe wyższe szkoły zawodowe i szkoły niepaństwowe.

Pierwsza kadencja PKA zakończyła się 31 grudnia 2004 roku. Komisja liczyła 70 członków. Kierował nią przewodniczący dr hab. Andrzej Jamiołkowski i 12-osobowe prezydium. W PKA działało 10 zespołów obejmujących grupy kierunków studiów (humanistycznych; przyrodniczych; matematyczno-fizyczno-chemicznych; rolniczych, leśnych i weterynaryjnych; medycznych; wychowania fizycznego; technicznych; ekonomicznych; społecznych i prawnych; artystycznych). Zespoły liczą po 5-9 członków, ale korzystają z pomocy merytorycznej około 500 ekspertów, powołanych przez przewodniczącego PKA.

Uprawnienia PKA znacznie wykraczają poza akredytację kierunków studiów. Zgodnie z jej statutem Komisja ma prawo przedstawiać Ministrowi Edukacji Narodowej i Sportu opinie w następujących sprawach:

- utworzenia uczelni,
- przyznania uczelni uprawnienia do prowadzenia studiów wyższych na określonym kierunku i poziomie kształcenia,
- utworzenia przez uczelnie filii lub wydziału zamiejscowego,
- oceny jakości kształcenia na danym kierunku,
- oceny kształcenia nauczycieli,
- przestrzegania warunków prowadzenia studiów wyższych,
- przyporządkowania specjalności kształcenia prowadzonego w wyższych szkołach zawodowych do odpowiednich kierunków studiów,
- wyrażania zgody na utworzenie i prowadzenie przez uczelnię kierunku studiów innego niż znajdujące się w wykazie kierunków studiów MENiS.

W czasie I kadencji PKA podjęła 761 uchwał dotyczących oceny jakości kształcenia w szkołach wyższych oraz oceniła powtórnie 86 kierunków studiów. Najliczniejsze dotyczyły kierunków: „zarządzanie i marketing” – 152, „ochrona środowiska” – 76, „informatyka” – 49, „pedagogika” – 36, „filologia polska” – 35. Łącznie wśród 847 uchwał akredytacyjnych 1,9% stanowiły oceny wyróżniające, 74,4% – pozytywne, 19,7% – warunkowe, 4,0% – negatywne (tab. 1). W przypadku 28 kierunków studiów (m.in. leśnictwo, ochrona środowiska, rybactwo, technologia drewna, weterynaria) ocen jakości kształcenia dokonano we wszystkich uczelniach prowadzących te kierunki. Następne 31 kierunków studiów zostało ocenionych w niektórych uczelniach.

Tabela 1
Udział ocen (%) w zakończonych postępowaniach akredytacyjnych kierunków studiów w latach 2002-2004

Ocena	Uczelnie		Razem
	państwowe	niepaństwowe	
Wyróżniająca	2,5	0,4	1,9
Pozytywna	77,0	67,5	74,4
Warunkowa	17,7	24,9	19,7
Negatywna	2,8	7,2	4,0
Liczba ocen ogółem	610	237	847

Poza ocenami jakości kształcenia Państwowa Komisja Akredytacyjna rozpatrzyła 1980 wniosków dotyczących różnych spraw szkolnictwa wyższego. Spośród nich połowa została rozpatrzona pozytywnie (tab. 2). Zespół Kierunków Studiów Rolniczych, Leśnych i Weterynaryjnych, którym kierował prof.

Tabela 2
Wnioski rozpatrzone przez Państwową Komisję Akredytacyjną w latach 2002-2004

Rodzaj wniosku	Liczba wniosków	Rozpatrzone pozytywnie (%)
O utworzenie kierunku w nowo tworzonych uczelniach zawodowych	419	28,2
O utworzenie kierunku studiów w uczelniach działających na podstawie ustawy o szkolnictwie wyższym	423	49,4
O utworzenie kierunków studiów w istniejących uczelniach zawodowych	447	40,7
O przyznanie uprawnień do kształcenia na poziomie magisterskim	145	45,5
O utworzenie filii lub wydziału zamiejscowego	133	42,9
O przyporządkowanie specjalności zawodowej do kierunku studiów	361	90,0
Sprawy różne	52	65,4
Razem	1980	50,1

dr hab., dr h.c. Jerzy Strzeżek, opiniował 106 takich spraw i 21% z nich uzyskało opinię pozytywną.

W wielu przypadkach działalność PKA zapobiegła tworzeniu uczelni, kierunków studiów i specjalności zawodowych tam, gdzie nie ma po temu odpowiednich warunków oraz postawiła barierę dla bylejakości kształcenia. Wywołała też: większe zainteresowanie władz uczelni sprawami dydaktyki, dokonanie w wielu uczelniach wewnętrznej ewaluacji jakości kształcenia, uporządkowanie programów nauczania, usprawnienie organizacji procesu kształcenia, uporządkowanie dokumentacji pracowniczej i studenckiej. Dlatego po zagrożeniach dla jakości kształcenia, jakie pojawiły się w minionych latach, środowiska uczelniane i opinia społeczna na ogół z aprobatą przyjęły działalność PKA. Należy zauważyć też, że Minister Edukacji Narodowej i Sportu uwzględnił opinie PKA, co wyrażało się m.in. w decyzjach administracyjnych o likwidacji uczelni, zawieszeniu uprawnień do prowadzenia kształcenia na kierunku studiów w danej uczelni oraz uwzględnianiu ocen akredytacyjnych w przyznawaniu wielkości dotacji uczelniom państwowym.

Akredytacja kierunku studiów „zootechnika”

W latach 2003-2005 PKA dokonała oceny jakości kształcenia na kierunku studiów „zootechnika” w 9 uczelniach publicznych. Wszystkie te uczelnie posiadają wieloletnią tradycję kształcenia na tym kierunku. W ciągu tych lat stworzono w nich bazę materialną niezbędną do kształcenia na poziomie akademickim i socjalno-bytową dla studentów, wykształcono lub pozyskano wysoko wykwalifikowaną kadrę nauczycieli akademickich, zgromadzono duże zbiory biblioteczne literatury podstawowej i kierunkowej. Uczelnie posiadają dostateczną ilość pomieszczeń audytoryjnych i laboratoryjnych oraz pracowni przedmiotowych, a także fermy zwierząt lub stacje dydaktyczno-badawcze służące kształceniu praktycznemu. Z reguły są to pomieszczenia i obiekty dobrze urządzone i wyposażone, a niekiedy wręcz nowoczesne o wysokim standardzie (np. w SGGW, AR Wrocław). Stan posiada-

nia uczelni jest naturalnie niejednakowy, ale w opinii PKA baza materialna i zasoby biblioteczne są wystarczające do prowadzenia kształcenia na kierunku „zootechnika” we wszystkich uczelniach.

Kadra nauczycieli akademickich kształcenia ogólnego, podstawowego, a zwłaszcza kierunkowego jest liczna i o wysokich kwalifikacjach. Zgłoszone przez uczelnie tzw. minima kadrowe kierunku „zootechnika” obejmują łącznie aż 307 nauczycieli, w tym 183 profesorów i doktorów habilitowanych. Jednak, uwzględniając nauczycieli nie wchodzących w skład minimów kadrowych, faktycznie w nauczaniu na kierunku uczestniczy w uczelniach 2-3-krotnie większa liczba osób niż podana w tabeli 3. Kadra ta prowadzi też badania naukowe bezpośrednio lub pośrednio związane z kierunkowym kształceniem, co sprzyja akademickości studiów i spr-

Tabela 3
Liczba nauczycieli akademickich stanowiących minimum kadrowe kierunku "zootechnika" w uczelniach

Uczelnia	Nauczyciele akademicki		razem
	profesorowie i doktorzy habilitowani	doktorzy	
ATR Bydgoszcz	10	15	25
AR Kraków	27	12	39
AR Lublin	26	19	45
UWM Olsztyn	26	6	32
AR Poznań	22	-	22
AP Siedlce	13	9	22
AR Szczecin	12	23	35
SGGW Warszawa	24	9	33
AR Wrocław	23	31	54
Razem	183	124	307

wia, że wszystkie wydziały prowadzące ten kierunek studiów posiadają uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora, a 8 wydziałów także do nadawania stopnia doktora habilitowanego w dyscyplinie „zootechnika”. Toteż w ocenie PKA wszystkie ocenione uczelnie dysponują właściwą kadrą nauczycieli akademickich do prowadzenia kształcenia na tym kierunku. Liczna kadra nauczająca pozwoliła uczelniom uruchamiać kształcenie specjalnościowe w ramach kierunku studiów „zootechnika”, z tym, że specjalności są tworzone zwykle na studiach dziennych i tylko w nielicznych przypadkach na studiach zaocznych (tab. 4).

Pomimo że uczelnie spełniają większość kryteriów oceny akredytacyjnej, to nie wszystkie uzyskały pozytywne oceny. W dość licznych przypadkach stwierdzano istotne mankamenty i niedociągnięcia w zakresie programu studiów i jego realizacji. To one zwykle decydowały o przyznaniu kierunkowi oceny warunkowej. Ważniejszymi zastrzeżeniami i uwagami formułowanymi przez Państwową Komisję Akredytacyjną w stosunku do kierunku „zootechnika” były:

– nie spełnianie obowiązujących standardów nauczania dla kierunku i poziomów kształcenia pod względem ogólnego wymiaru zajęć dydaktycznych. Niedobory na studiach dziennych magisterskich sięgały niekiedy 350 godzin dydaktycznych, a na zaocznych studiach inżynierskich nawet 700 godzin w stosunku do ilości wymaganych dla tych rodzajów studiów;

Tabela 4
Specjalności kształcenia w ramach kierunku "zootechnika" w uczelniach

Uczelnia	Nazwy specjalności (rodzaj studiów)
ATR Bydgoszcz	Hodowla zwierząt i gospodarka paszowa (DM); Ochrona i kształtowanie środowiska wiejskiego (DM); Agroturystyka (DI); Hodowla zwierząt wolno żyjących i gospodarka łowiecka (DI)
AR Kraków	Biologia rozrodu zwierząt (DM); Hodowla zwierząt (DM); Rybactwo i ochrona wód (DM)
AR Lublin	Hodowle amatorskie (DM); Hodowla koni i jeździectwo (DM, ZI); Hodowla i użytkowanie zwierząt (DM, ZI); Ocena i wykorzystanie surowców zwierzęcych ((DM)
UWM Olsztyn	Agroturystyka (DI, ZI); Biotechnologia w hodowli zwierząt (DM, DMd); Chów i hodowla zwierząt amatorskich (DM); Drobiarstwo (DI, ZI, DM, ZM); Hodowla koni i jeździectwo (DI); Hodowla i użytkowanie zwierząt (DI, ZI, DM, ZM); Mleczne i mięsne użytkowanie bydła (DM, DMd); Obrót zwierzętami, ocena i zagospodarowanie produktów zwierzęcych (DM, DMd); Produkcja i marketing pasz przemysłowych (DM, DMd)
AR Poznań	Agroturystyka (DM, ZI, ZMd), Hodowla zwierząt (DI, DMd, ZI, ZMd)
AP Siedlce	Bioinżynieria i hodowla zwierząt (DM), Hipologia (DM); Hodowle amatorskie (DM); Ocena i wykorzystanie surowców zwierzęcych (DM, ZI, ZMd); Organizacja i zarządzanie w produkcji zwierzęcej (DM, ZI); Produkcja i marketing pasz przemysłowych ((DM, ZI)
AR Szczecin	Zootechnika bez specjalności; Agroturystyka (DM, ZM)
SGGW Warszawa	Alternatywna produkcja zwierząt (DM); Hodowla koni (W); Hodowla małych zwierząt użytkowych i amatorskich (DM); Hodowla zwierząt (DM); Organizacja produkcji zwierzęcej (DM)
AR Wrocław	Agroturystyka (DI, ZI); Agroturystyka i rolnictwo ekologiczne (DMd, ZMd); Drobiarstwo (DMd); Hodowla koni i jeździectwo (DI); Hodowla zwierząt (DI, DMd, ZI, ZMd); Ochrona środowiska hodowlanego (DMd, ZMd)

Rodzaj studiów: DM – dzienne jednolite magisterskie; DI – dzienne inżynierskie; DMd – dzienne magisterskie II°; ZI – zaoczne inżynierskie; ZM – zaoczne jednolite magisterskie; ZMd – zaoczne magisterskie II°; W – wieczorowe

Tabela 5
Oceny akredytacyjne warunków i jakości kształcenia na kierunku studiów "zootechnika" w uczelniach (stan na 30.06.2005)*

Uczelnia	Studia dzienne		Studia zaoczne	
	ocena			
	pierwsza	powtórna	pierwsza	powtórna
ATR Bydgoszcz	P	–	P	–
AR Kraków	P	–	P	–
AR Lublin	P	–	W	P
UWM Olsztyn	P	–	P	–
AR Poznań	W	–	W	–
AP Siedlce	W	P	W	P
AR Szczecin	P	–	W	–
SGGW Warszawa	W	P	W	P
AR Wrocław	P	–	W	–

Oceny: P – pozytywna, W – warunkowa

*Wykaz wszystkich ocen oraz informacje o procedurach akredytacyjnych można znaleźć na stronie internetowej Państwowej Komisji Akredytacyjnej: www.menis.gov.pl/pka

– opieszale i spóźnione dostosowywanie programów studiów (zwłaszcza zaocznych) do wymagań standardu i rozporządzeń Ministra Edukacji Narodowej i Sportu;

– nie uprawnione zaliczanie do wymiaru godzinowego programowych zajęć dydaktycznych „pracowni magisterskich” lub „wykonania pracy dyplomowej”;

– prowadzenie kształcenia na specjalnościach o bardzo odrębnych programach nauczania, nie spełniających często standardu dla kierunku „zootechnika” i z osobnymi naborami studentów na te specjalności;

– prowadzenie w ramach kierunku specjalności kształcenia znacznie odbiegających od profilu kształcenia kierunkowego, przy braku lub wyraźnym niedoborze kadry nauczającej kompetentnej do nauczania specjalnościowego;

– brak koordynacji treściowej między przedmiotami nauczania i niekiedy powtarzanie się tych samych treści w różnych przedmiotach;

– stosowanie nazewnictwa przedmiotów nauczania niezgodnego ze standardem i nie uwzględnianie wszystkich treści zawartych w standardzie dla danego przedmiotu;

– niedostateczny wymiar zajęć z przedmiotów humanistycznych, a na studiach zaocznych także zajęć laboratoryjnych i praktycznych;

– tematyka prac magisterskich odbiegająca znacznie od profilu kształcenia kierunkowego;

– kończenie studiów inżynierskich bez wykonania pracy dyplomowej inżynierskiej;

– zwykle monograficzno-literaturowy, a nie inżynierski, charakter prac inżynierskich;

– brak praktyk zawodowych na studiach zaocznych lub brak wiarygodnej dokumentacji

dotyczącej programu oraz sposobu i miejsc realizacji praktyk zawodowych.

Powyższe mankamenty w różnym stopniu dotyczyły poszczególnych uczelni, częściej jednak studiów zaocznych niż dziennych. Toteż kierunek „zootechnika” prowadzony w trybie dziennym w 3 uczelniach, a w trybie zaocznym aż w 6 uczelniach, uzyskał pierwszą ocenę warunkową (tab. 5).

Okazało się jednak, że przy zaangażowaniu i wysiłku uczelni, a zwłaszcza wydziałów prowadzących ten kierunek studiów, niedociągnięcia programowo-organizacyjne mogły być usunięte dość szybko i powtórnie rozpatrzone dotychczas oceny kształcenia są pozytywne, a pozostałe mają taką szansę. Fakt ten pozwala generalnie stwierdzić, że jakość kształcenia na kierunku „zootechnika” w uczelniach jest obecnie co najmniej dobra, a ocenione uczelnie posiadają warunki do jego prowadzenia w następnych latach. Większość z nich będzie jednak musiała w nieodległym czasie dostosować tok studiów i programy kształcenia do postanowień Deklaracji Bolońskiej i do przygotowywanych nowych standardów kształcenia.

Autor jest członkiem Państwowej Komisji Akredytacyjnej.